

Yazı ve Yazılı İletişim: Yazı Temalı Atasözleri ve Deyimlere İlişkin Bir İçerik Analizi¹

Emet GÜREL² - Aslı Ceren ALAÇAM AKŞİT³

Başvuru Tarihi: 08.12.2020

Kabul Tarihi: 08.03.2021

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Öz

Yazı, insanoğlunun en önemli teknolojik buluşlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Sözlü kültürden yazıya geçiş, toplumsal yapının değişmesini beraberinde getirmiş ve tekstüalite devrini başlatmıştır. Bu çalışmanın amacı, insani bir üretim olmasının yanı sıra bir iletişim edimi ve becerisi olan yazıyı mercek altına alarak, Türkçede yer alan atasözleri ile deyimler üzerinden analiz etmektir. Çalışmanın kavramsal çerçevesi; yazının doğuşu ve gelişimi, Türkçede yazı ve yazma eylemi, yazının işlevleri ve yazılı iletişim konularını içermektedir. Nitel yöntemle tasarlanan araştırma kapsamında, Türk Dil Kurumu - TDK- tarafından hazırlanmış olan Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde yer alan yazı temalı atasözü ve deyimler tespit edilmiş ve içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara ilişkin detaylar, çalışmanın sonuç kısmına yansıtılmış ve Türk toplumunun yazı ile ilişkisine yönelik çıkarımlar yapılmıştır. Çalışma, gelecek araştırmalara yönelik öneriler ile sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yazı, Yazılı İletişim, İçerik Analizi, Atasözü, Deyim

Atıf: Gürel, E. ve Alaçam Akşit, A. C. (2021). Yazı ve yazılı iletişim: Yazı temalı atasözleri ve deyimlere ilişkin bir içerik analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 119-144.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, emet.gurel@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5120-8042

³ Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, asli.ceren.alacam.aksit@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4152-0902

Writing and Written Communication: Content Analysis of Proverbs and Idioms about Writing

Emet GÜREL⁴ - Aslı Ceren ALAÇAM AKŞİT⁵

Submitted by: 08.12.2020

Accepted by: 08.03.2021

Article Type: Research Article

Abstract

Writing is one of the most significant technological inventions of humanity and a milestone in the history of civilization. The transition from oral culture to writing led to changes in social structure and started the era of textuality. The aim of this study is to analyze Turkish proverbs and idioms relating to writing, which is a human production, a communication acquisition, and an ability. The conceptual framework of the study includes the birth and development of writing, the status and importance of writing, the act of writing in Turkish, and the functions of writing and written communication. The proverbs and idioms about writing in the Proverbs and Idioms Dictionary prepared by the Turkish Language Institution -TDK- were determined and content analysis was carried out within the scope of the research designed with qualitative method. Details about the findings obtained in the research were reflected in the conclusion of the study and deductions about Turkish society's attitude towards reading were made. The study was concluded with suggestions for further studies.

Keywords: *Writing, Written Communication, Content Analysis, Proverb, Idiom*

⁴ Ege University Faculty of Communication Department of Public Relations and Publicity, emet.gurel@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5120-8042

⁵ Ege University Faculty of Education Department of Elementary Education, asli.ceren.alacam.aksit@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4152-0902

Giriş

İletişimin tarihi, insanlığın varlığı ile başlamış ve çeşitli aşamalardan geçmiştir. Yazı, uygarlık sürecinde ve iletişim tarihinde önemli bir kilometre taşıdır. Başlangıçta ticaret kayıtları için kullanılan yazı, zamanla önemli bir ifade ve iletişim aracına dönüşmüştür. Bilgi, duygu, düşünce ve deneyimlerin nesilden nesile aktarılması, ticari yaşamın düzenlenmesi, dini söylemin inanç sahiplerine iletilmesi, toplumsal ve siyasal örgütlenmenin sağlanması yazı sayesinde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte yazma eylemine ve yazıya atfedilen önem, kültürden kültüre farklılık gösterebilmektedir. Bir kültürde 'yazı yazma' ve 'yazı' ile ilgili dilsel ifadelerin ne ağırlıkta yer aldığı o kültürün 'yazı' ile olan ilişkisine ve yazıya verdiği öneme dair önemli bir göstergedir. Bu noktada, kültürel değerlerin taşıyıcısı olan atasözleri ve deyimler, o kültürün 'yazı yazma' ve 'yazı' ile ilgili yaklaşımlarını ortaya çıkarmak için uygun bir inceleme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yazı; bulunuşundan itibaren ekonomi, felsefe, sanat, hukuk, iletişim gibi pek çok alanda insanlığa hizmet eden bir araç olarak gündelik hayatın ve kültürün önemli bir parçası olmuştur. Güvenç (2013, s. 48) toplum ve kültürde ne varsa, dilde de ifadesinin bulunduğunu belirterek, dil ile toplum arasındaki sıkı ilişkiyi işaret etmektedir. Toplumun kullandığı dildeki ifadeleri analiz ederek o toplumun değerleri hakkında çıkarsama yapmak mümkündür. Bu noktada, kültürün özelliklerini taşıyan en önemli dil öğeleri olan atasözleri ve deyimler toplumsal değerlerini araştırmak için uygun bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Atasözleri ve deyimler milletlere özgüdür ve milletlerin karakterleri, hayat karşısında tavırları ile zihniyetleri hakkında bilgi vermektedirler (Altaylı, 2010; Tanrikulu, 2011; Yurtbaşı, 2012; Bekiroğlu, 2014). Atasözleri, iletişimin tamamen söze dayandığı dönemde bireylerin yaşamlarına kılavuzluk yapma görevini üstlenen sosyal ve kültürel düsturlardır (Yurtbaşı, 2012, s. 4). Bir konuşma içerisinde nasihat etmek, yol göstermek ve ibret alınması için gerçekleri apaçık göstermek amacıyla kullanılmaktadırlar (Altaylı, 2010, s. 131). Deyimler ise; genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbekleridir (TDK Büyük Sözlük, 2014).

Alanyazınına bakıldığında çeşitli kavram ve olguların Türk kültüründeki yerini araştırmak amacıyla atasözleri ve deyimler üzerinde içerik incelemelerinin yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda özellikle toplumsal meselelere gönderme yapan ve gündemde olan konular yer almaktadır. Örneğin; Okray (2015) ve Karakuş-Umar (2019) çalışmalarında kadın imgesini atasözleri ve deyimlerde araştırmışlardır. Benzer şekilde, Kalaycı-Kırloğlu ve arkadaşları (2016) kadına yönelik şiddetle ilgili izleri atasözleri ve deyimler alanında araştırırken, Bayrakdar (2018) aynı alanda toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden sembolik şiddetle ilgili ifadeleri araştırmasında ele almıştır. Bu çalışmaların hepsinde atasözü ve deyimlerin içerdiği ifade ve anlamların kültüre ve gündeme yönelik önemli göstergeler olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların yanında, belli bir olgunun geçmişten günümüze algılanışını ortaya koymaya çalışan fenomenolojik nitelikte çalışmalar da söz konusudur. Esen (2011) girişimcilik olgusunu, Gürel ve Tat (2019) beden olgusunu, Gürel ve Nazlı (2019) yönetim olgusunu anahtar kelimeler aracılığıyla atasözü ve deyimlerde incelemiş, bu olguların Türk kültüründeki yerine yönelik çıkarımlarda bulunmuştur. Sarıtaş (2012) ise sadece 'yüz' kelimesini içeren atasözleri ve deyimleri araştırarak deyim ve atasözü çalışmalarına katkı sağlamıştır. Bir başka kültürel çalışmada Erdoğan (2015) içerisinde müzikal unsurlar barındıran atasözü ve deyimleri araştırmış ve elde edilen bulguları müzik ve halk bilimi açısından değerlendirmiştir. Yapılan çalışmalar arasında, Gürel ve Tat'ın (2012) dinleme edimini, Gürel ve Alaçam-Akşit'in (2018) okuma eylemini ve Gürel ve Özşenler'in (2020) dedikodu olgusunu atasözleri ve deyimlerde araştırdıkları çalışmaların iletişim alanına yapılmış katkılar olduğunu söylemek mümkündür. Ancak alanyazınında Türk kültüründe yazma eylemi ve yazının yerini atasözleri ve deyimlerde araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Sözü edilen çalışmaların her biri atasözleri ve deyimlerin zenginliğini ve kültür taşıyıcısı olma özelliğini ortaya koyar niteliktedir. Geçmişten günümüze deneyimlerle pekiştirilerek gelen atasözleri ve deyimlerin, Türk kültüründe belli bir konuya nasıl yaklaşıldığını, o konuya ne derece önem verildiğini anlama açısından önemli göstergeler olduğunu göstermektedir. Söz konusu gerçekten hareketle, bu çalışmanın amacı Türk kültüründe yazma eylemi ve yazının yerini analiz edebilmek için Türkçede bulunan 'yazma' ve 'yazı' ile ilgili atasözleri ve deyimleri araştırmaktır. Gerçekleştirilen araştırma ile Türk kültürünün yazı ve yazma ile ilişkisine dair çıkarımlar yapmak hedeflenmektedir.

Yazın İncelemesi

Yazının Doğuşu ve Gelişimi

İnsan, fiziksel ve manevi ihtiyaçları için kendisiyle ve çevresiyle iletişim kurmak zorundadır. İnsanlığın ilk dönemlerinde iletişim sesle, bakışla, duruşla ve hareketlerle gerçekleşmiştir. Sonrasında ise sözcükler ve dil iletişim sürecine dahil olmuştur. Zamanla nüfusun artışı, yerleşik hayata geçiş ve tarımın gelişmesi ile iletişim içinde olunan öğelerin sayısı artmıştır. Üretimin artması ve ticaretin gelişmesi ile birlikte hesapları ve ticari ilişkileri kaydetme ihtiyacı ortaya çıkmış, 'yazı' da bu ihtiyacı karşılamak için doğmuştur (Erdoğan, 1999, s. 29).

Faulman'a (2015) göre, gösterge dizesi olarak saptanan sözün yazı karşısında teslimiyet yaşamasının ardından, yazı eylemi kendini bir serüven içerisinde bulmuştur. Bu serüven, tüm yerküreyi ve tüm zamanları kapsamaktadır. Bu bağlamda yazının yaklaşık 5000 yıllık tarihinin en eski dönemlerine bakıldığında karşımıza Sümer, Mısır, Aztek, Hint, Çin kültürlerine ait resim yazısı -pictogram-, fikir yazısı -ideogram- ve hece yazısı -syllabic writing- ile bunların karışımlarıyla elde edilen yazı sistemleri -hiyeroglifler ve çivi yazıları- çıkmaktadır (Şirin, 2004, s. 563)

İ.Ö. 3000'li yıllarda insanlar anlatmak istedikleri obje ya da durumu genel hatlarıyla, görünüşleriyle, basit çizgilerle ifade etmişlerdir. Bu ifadelere, resim yazısı -piktogram- denilmektedir. Yazının ilk örnekleri olan bu biçimler, insanların somutlaştırma ve bellek oluşturma ihtiyacına hizmet etmiştir. Resim yazısının daha ileri aşamasında, nesneyle ilgili çağrışımın yazıyla ifade edildiği, daha soyut bir anlamın söz konusu olduğu fikir yazısı -ideogram- dönemi yer almaktadır. Sonrasında ise anlatılmak istenenin seslerle ifade edildiği işaretler, diğer bir deyişle fonetik yazı -fonogram- kullanılmaya başlanmıştır. Fonetik yazıda, her sembol bir sese ya da ses birliğine karşılık gelmektedir (User, 2006, s. 16). Bir temsil sistemi olarak sözlü dili birebir yansıtır hale gelmesi, yazının gelişimindeki en önemli aşama olarak kabul edilebilmektedir (Yıldız, 2007, s. 47).

Alfabe ise, yazının bulunmasından yaklaşık olarak 2000 yıl sonra kullanılmaya başlanmıştır (Özbay, 2005, s. 69). Alfabenin kökeninin Sami halkına ait Kuzey Sami alfabesi veya onun eski şekli olan proto Sami alfabesi olduğu düşüncesi kabul görmektedir (User, 2006: s. 19). Sonrasında alfabe, Akdeniz'de İ.Ö. 1400 yıllarında Fenikelilerle gelişmiş ve Fenike yazısını, Grek ile Latin yazıları takip etmiştir. Kültürlerin birbirleriyle etkileşimiyle yayılarak günümüz çağdaş alfabe ve yazıları oluşmuştur (Tan, 2003, s. 306).

Alfabetik yazı sistemleri, hem kamusal hem de özel yaşamın düzenlenmesinde çok etkili olmuştur. Feodalite ve Hristiyanlığın hâkim olduğu Orta çağda ise yazı, bilgi saklama ihtiyacına yönelik olarak el yazması kitaplarda yer bulmuştur. Yazı açısından bir diğer önemli dönüm noktası, matbaanın bulunuşudur. Rönesans ve reform hareketleri ile hümanist ve laik dünya görüşünün yaygınlaştırılmasında matbaa sayesinde çoğaltılan kitaplar etkili olmuştur. Sanayi Devrimi ile birlikte baskı teknolojileri gelişmiş ve yazı ürünlerinin daha kısa sürede daha büyük kitlelere ulaşımı sağlanmıştır. Bu durum iletişimin kitleleşmesini sağlamış, bilim ve eğitim alanında gelişmelerin önünü açmıştır (Gürel, 2019).

Sanayi Devrimi'nden günümüze, kültürle birlikte yazının kullanım alanları da genişlemiş, bunun yanında yazın alanında pek çok eser yaratılmıştır. Okuryazar oranının artması ve teknolojik gelişmeler insanların yazıyla etkileşimini arttırmıştır. Doksanlı yıllarda yazı sanal ortamda da yerini bulmuş, 2000'li yıllarda ise sosyal medyanın kullanımıyla birlikte günlük hayatta iletişimin en temel araçlarından biri haline gelmiştir.

Yazma Eylemi ve Türkçede Yazı

Yerli ve yabancı alanyazınında yazı ile ilgili birçok tanımlama bulunmaktadır. Bu bağlamda yazı; 'bir şifreleme pratiği' (Yıldız, 2007, s. 47), 'grafik bir göstergeye dönüşmüş bir söz', 'dili kayda geçiren bir teknik', 'belgeye dönüşmüş bir göstergeler dizgesi' (Uçan, 2012, s. 37) gibi ifadeler üzerinden açıklanmıştır. Gürel (2019, s. 3) yazıyı, görüntü aracılığıyla mesaj alışverişinin gerçekleşmesini sağlayan bir görsel iletişim aracı olarak tanımlamaktadır. Söz konusu tanımlarda, yazının görsel ve teknik yönü vurgulanmıştır.

Alanyazınında yazının toplumsallaşmadaki ve düşün alanındaki işlevlerini ön plana çıkaran tanımlar da yer almaktadır. Söz gelimi; Barthes'a (2006, s. 10) göre yazı; bir 'satori', diğer bir ifadeyle aydınlanma ve özü kavramadır. Ong (2012, s. 103) yazıyı, modern insanın zihinsel etkinliğini biçimlendiren ve güçlendiren, konuşmadan daha üstün bir teknoloji olarak tanımlamaktadır. Güvenç (2013, s. 48) ise yazıyı, toplum ve kültürü yansıtan bir tür dil olarak nitelemektedir. Öte yandan yazının sanat yönü de söz konusudur. Gürel (2018, s. 3); yazma eylemini yaratıcı yöntem ve tekniklerin kullanıldığı, coşku, arzu ve ihtiras dolu bir yolculuk olarak tanımlamıştır.

Yazının oluşturduğu süreç, yazma eylemi olarak ifade bulmaktadır. Yazma eylemi, söz ve düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak demektir. TDK Türkçe Sözlüğü'ne (2019) göre yazmak; 'söz ve düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak', 'yazı ile anlatmak, yazıya dökmek', 'yazar olarak görev yapmak', 'yazı ile bildirmek, haber vermek', 'bir bilim veya edebiyat eseri oluşturmak', 'sayaç vb. sayılarla niceliği belirtmek', 'kaydetmek', 'bir göreve almak', 'insanın geleceğini belirlemek', 'gelinin yüzünü süslemek' gibi anlamlara sahiptir.

Dilbilimsel açıdan ele alındığında çeşitli dillerde 'yazı yazmak' anlamına gelen sözlerin, yazının ortaya çıkış şekliyle örtüşen biçimde 'resim yapmak, kazmak; oymak; çentmek; yarmak; çizmek' hareketlerinin karşılandığı fiillerle benzer köklerde oldukları görülmektedir. Bu bağlamda Türkçede de yaz- fiili, 'kazımak, hakketmek, oymak, çentmek, nakşetmek, resim yapmak' gibi anlamları olan yar- fiilinin son sesindeki 'r' harfinin 'z' harfine dönüşmesiyle ortaya çıkmış ve 'yazı yazmak' anlamını kazanmıştır (Şirin, 2004, s. 570).

Yazı, Türkler için tarihsel geçmişi oldukça geriye giden bir iletişim aracıdır. Türk toplumuna ait bilinen ilk yazılı örneğin, İ.S. 687-692 yıllarıyla tarihlenen ve altı satırlık bir uzunluğuna sahip olan Çoyr Yazıtı olduğu ileri sürülmektedir. Daha hacimli yazı örneği olarak ise, yazılmış olan Orhun Yazıtları kabul edilmektedir. İ.S. 8. yüzyıl başlarında Bilge Kağan, Kültigin ve Tonyukuk adına olan bu yazıtlar taş zemin üzerine sivri uçlu araçlarla kazınarak yapılmıştır (Şirin, 2004, s. 566).

Yazılı edebiyatın Anadolu'da ne zaman başladığı konusunda net bir bilgi olmamakla birlikte, Anadolu'nun Türkleşmesinden ve Selçuklu Devletinin bu ülkede tamamıyla yerleşmesinden sonra yaklaşık 13. yüzyılın ortalarında yazı dilinin başlamış olduğu düşünülmektedir (Özkan, 2014, s.54). Günümüzde, değişik yazı sistemleriyle yazılan yirmiye yakın Türk yazı dili kullanılmaktadır. Bu dillerin ortak yönleri olmasının yanında, bölgesel farklılıkları da bulunmaktadır (Johanson, 2002, s. 71). Türkçe, büyük oranda konuşulduğu gibi yazılan ya da yazıldığı gibi konuşulan bir dil olarak dünya dilleri arasında önemli bir yere sahiptir (Dursunoğlu, 2006, s. 4).

Yazının İşlevleri

Ticari ilişkileri kaydetme ve hafızada tutma ihtiyacından doğan yazı; daha sonraları başta iletişim alanında olmak üzere pek çok alanda farklı işlevleri yerine getiren, düşünce ve sanat ürünlerinin doğuşunu ve yayılmasını sağlayan, toplumları ileriye taşıyan bir araç olarak tarihteki yerini almıştır. Yazının işlevleri, şu şekilde özetlenebilmektedir:

- Yazı; bilgiyi, duyguyu ve düşünceyi somutlaştırmaktadır. Yazılan bir metin, yazan ve diğerleri için kullanılabilir hale gelmektedir. Konuşulanlar, diğer bir ifadeyle söylenenler anlık ve geçicidir. Buna karşın yazılanlar, kalıcı ve somuttur. Yazının bu özelliği, somutlaştırma işlevi olarak adlandırılmaktadır (Coulmas, 1989, s.12).
- Yazı, iletişimde zaman ve uzam sınırlılıklarını kaldırmaktadır. Sözlü iletişimde, konuşan ve dinleyen aynı anda aynı yerde bulunması bir gereklilik iken; yazılı iletişimde, tarafların aynı anda aynı mekânda olmaları bir gereklilik değildir. Örneğin bir mektup yazıldıktan yıllar sonra çok uzaklardaki biri tarafından okunabilir. Yazının bu özelliği, mesafe işlevi olarak da tanımlanmaktadır (Coulmas, 1989, s.12).
- Yazı, belleği desteklemektedir. Kültürlenme sürecinde bilgi, fikir ve deneyimlerin paylaşılmasında ve aktarılmasında sözlü geleneğin yetersiz kaldığı noktalarda yazı, bellek destekleyici bir araç olarak varlığını göstermiştir (Erdoğan, 1999, s. 36-38). İnsan belleği, sürekli artan bilgi akışını düzenlemeye ve hesap kitap yapmaya çalışırken, kaydetme ihtiyacı duymuştur. Bu işlev, yazının bellek destekleme işlevi olarak nitelenmektedir.
- Yazı, kültür mirasının devamlılığını sağlamaktadır. Yazı sayesinde eski bilgi ve deneyimler saklı tutularak üstüne yenileri eklenebilmiş, birikim ve aktarım sayesinde gelişim ve kültürel gelişme sağlanmıştır. Milletlerin sahip olduğu maddi ve manevi değerleri belgelenmesi, yazı yoluyla gerçekleşmektedir. Belli bir döneme ait yaşayışı, hâkim olan dünya görüşünü, kısaca tarihi yazının kalıcılığı sayesinde bilmek olanaklıdır (Özbay, 2005, s.73). Yazının bu işlevi, kültürel mirasın devamlılığını sağlama işlevi olarak karşılık bulmaktadır
- Yazı, sosyal kontrolü sağlama görevi görmektedir. Yazının kalıcı ve belgeleyici olması özelliği, toplumun yönetilmesine yardımcı olmaktadır. Vatandaşların sahip olduğu haklar, uyması gereken kanunlar, kurallar ve yazı aracılığıyla düzenlenmekte ve duyurulmaktadır (Coulmas, 1989, s.13). Yazının bu misyonu, sosyal kontrolü sağlama işlevi olarak nitelenmektedir.
- Yazı, etkileşimsel eylemlerin gerçekleştirilmesine olanak vermektedir. Yazı aracılığı ile yazan kişi ya da birim ile yazılan kişi ya da birim -okuyucu- arasında ilişkisel bir ortam ve koordinasyon yaratılmaktadır. Mektup, dilekçe, kılavuz, reçete gibi yazılı metinler; bir okuyucuya yöneliktir ve onun davranışını düzenlemeye ya da ona bir talimat vermeye hizmet etmektedir. Coulmas (1989, s.14), yazının koordine edici bu niteliğini etkileşim işlevi olarak tanımlamaktadır.
- Yazı, düşün alanının gelişimine hizmet etmektedir. Yazı, sözlü ortamda hatırda tutması zor olan çok sayıda düşüncenin somutlaşmış halleri üzerinden tartışma, bu tartışmaları saklama ve istenildiğinde tekrar tekrar kullanabilme olanağı sağlamaktadır. Aynı zamanda, farklı kişilerin aynı konu üzerinde çalışabilmelerine olanak sağlayarak düşün alanına katkıda bulunmaktadır. Kaplan'ın (1983, s.171) deyişiyle yazının zaman ve mekân içinde çok geniş bir diyalog kurması, düşün alanının gelişimine hizmet etme işlevi olarak adlandırılmaktadır.
- Yazı, bilimin ilerlemesine katkıda bulunmaktadır. Bilim alanındaki çalışmalar, buluşlar yazı ile tespit edilmekte ve belgelenmektedir Bu belgelerin incelenmesi ve üzerine yeni bilgiler eklenmesi

ile bilimsel ilerleme sağlanmakta, toplumsal refah gelişmektedir (Özbay, 2005, s.73). Yazının bu işlevi, bilimin ilerlemesine katkıda bulunma işlevi olarak özetlenmektedir.

- Yazı, estetik bir ifade aracıdır ve sanata hizmet etmektedir. Duygu, düşünce, ideal ve fantezilerin öznel ve eşsiz bir dille yazılması ile roman, öykü -hikâye-, şiir, anı, deneme, biyografi-otobiyografi-monografi, masal, destan, fabl, senaryo, oyun, günce -günlük-, duvar yazısı ve fıkra gibi yaratıcı yazma ürünleri ortaya çıkmıştır (Kantemir, 1995; Özdemir, 2007). Bu yazı türleri insanın kendini, başkalarını ve hayatı anlamasına yardımcı olmuştur. Bu bağlamda estetik bir ifade aracı olarak sanat alanına hizmet etme işlevi, yazının en önemli işlevlerinden biri olarak dikkat çekmektedir.

Yazının İletişim İşlevi: Yazılı İletişim

İletişim, yazının en önemli işlevleri arasındadır. Yazılı iletişim -written communication-; imgeleri ve diğer grafik unsurları da içeren ancak öncelikli olarak yazı bilimindeki -el yazısı, daktilo yazısı ya da basılı- sözel mesajlar olarak tanımlanabilmektedir. İletişimin dil vasıtasıyla olan iki türünden biri olan yazılı iletişim, eşzamanlı iletişimi -örneğin mektup ve e-posta gibi-, eş zamansız iletişimi ve sınırları bulanıklaştıran biçimlerini içermektedir (Chandler ve Munday, 2018, s. 446).

Yazılı iletişim süreci, sözlü iletişim sürecine benzer şekilde işlemektedir. Ancak ondan daha güvenilir bir niteliğe sahiptir. Yazılı iletişimde, sözlü iletişimden farklı olarak mesajın ses ve konuşma formatında değil de, yazma formatında sunulması söz konusudur (Kaya, 2010, s. 20). Yazılı iletişim sürecinde 'kaynak' fikrini, duygusunu, düşüncesini yazı aracılığıyla ileten kişi ya da kurum; 'alıcı' yazılı belgesinin muhatabı olan ve yazıyı okuyan kişi ya da kurum; 'mesaj' yazılı metnin içerdiği ileti; 'kod', yazı dili; 'kanal' ise yazının alıcıya ulaşmasını olanaklı kılan araç olarak karşılık bulmaktadır.

Yazılı iletişim, yazılı metinler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Çotuksöken (2013, s. 23), iletişim açısından metinleri üç gruba ayırmıştır: 'Bilgilendirici metinler', 'yazınsal/kurmaca metinler' ve 'bilgilendirici/yazınsal metinler'. Bu bağlamda bilgilendirici metinler; makale, gazete, dergi haberi, dilekçe, telgraf, tarif, reçete gibi okura/alıcıya gerçek dünyada yararlı olabilecek bilgileri sağlamaya yönelik olan metinlerdir. 'Yazınsal/kurmaca metinler'; roman, öykü, şiir, oyun gibi gerçek yaşamla doğrudan ilişkili olmayan, 'öz-göndermeli' metinlerdir. 'Bilgilendirici/yazınsal metinler' ise; söyleşi, köşe yazısı, deneme, özel mektup, anı yazısı gibi yazılış amacı ve içeriği açısından bilgilendirici ama dil kullanımı açısından yazınsal olan metinlerdir.

Çağcıl dünyada yeni iletişim teknolojilerinin ve internetin yaygınlaşması, iletişim aracı olarak yazının ve yazılı iletişimin görece öneminin artmasını sağlamıştır. Çeşitli kısaltmalar hâlinde veya ikonlarla desteklenerek kullanılan yazı, çağın hızlı doğasına uygun formlara girerek iletişim alanına hizmet etmeye devam etmektedir.

Yöntem

Nitel araştırma yaklaşımıyla gerçekleştirilen bu çalışmanın veri kaynağını, Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından hazırlanan ve www.tdk.gov.tr adresinden online olarak ulaşılabilen Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde yer alan atasözleri ve deyimler oluşturmaktadır. TDK, 1932 tarihinden itibaren Türk dili üzerine yaptığı çalışmalar ile Türk dili ve öğeleri üzerine en zengin, güncel ve güvenilir kaynaklar sunmaktadır. Bu nitelikleriyle Türk kültürüne ait atasözü ve deyimlerini kapsamlı bir şekilde temsil edeceği düşünülmüştür.

Araştırmada nitel araştırmanın amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan 'ölçüt örnekleme' kullanılmıştır. Bu yöntemde, araştırmacının örnekleme birimlerini önceden belirlediği bir dizi ölçüt doğrultusunda seçmesi söz konusudur (Baş ve Akturan, 2013). Araştırma verilerinin toplanması aşamasında 'yazma süreci', 'yazma araçları', 'yazı türleri' ile 'yazılı yayınlar' olmak üzere dört temaya odaklanılmıştır. Bu temalar ölçüt alınarak hangi kelimelerin atasözleri ve deyimler sözlüğünde aratılacağı belirlenmiştir. Yazma süreci ile ilgili olarak

'yazmak', 'yazar', 'yazı', 'harf', 'nokta', 'virgül', 'elif', 'lam' ve 'cim'; yazma araçları ile ilgili olarak 'kalem', 'defter', 'mürekkep', 'divit', 'hokka'; yazı türleri ile ilgili olarak 'şiir', 'masal', 'roman', 'hikâye', 'destan', 'gazel', 'mektup'; yazılı yayınlar ile ilgili olarak ise 'kitap', 'dergi', 'mecmua', 'gazete' kelimeleri online TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde aratılmıştır. Temmuz 2019 tarihinde gerçekleştirilen tarama sonucunda elde edilen tüm atasözleri ve deyimler, alanyazınından yararlanılarak bir sistem dahilinde kategoriler altında toplanmış ve içerik analizi gerçekleştirilmiştir.

İçerik analizi, dokümanların karakterize edilmesi ve karşılaştırılması için kullanılan bir analiz yöntemidir. Bir araştırma metnindeki birçok kelimenin daha az sayıda içerik kategorisine indirgenmesi söz konusudur (Altunışık vd., 2010, s.322). İçerik analizi sürecinde, incelenen içerikte gözlenen ve betimlenen öğelerden hareketle bir yorum getirme amaçlanmaktadır. Mesajdan elde edilen psikolojik, sosyolojik, tarihsel, ekonomik ve benzer türden bilgilerin ötesine ulaşmak hedeflenmektedir (Bilgin, 2006, s.14). Bu çalışma, kapsamı gereği etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Bulgular ve Tartışma

'Yazma süreci', 'yazma araçları', 'yazı türleri' ile 'yazılı yayınlar' temalarına ilişkin belirlenen anahtar kelimelerin online TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde aratılması ile elde edilen tüm atasözleri ve deyimler, araştırmanın bulgularını oluşturmaktadır. Söz konusu bulgular, 'atasözü' ve 'deyim' şeklinde gruplanarak alfabetik düzene göre aşağıda sunulmuştur.

Yazı ve Yazma ile İlgili Türkçede Bulunan Atasözleri ve Deyimler:

Atasözü

- Âlim unutmuş, kalem unutmamış
- Alna yazılan başa gelir
- Başa yazılan gelir
- Bezirgân züğürtleyince geçmiş defterleri yoklar -karıştırır-
- Cin tutana bir muska yeter
- Elifin hecesi var, gündüzün gecesi var
- Kul azmayınca Hak yazmaz
- Müflis bezirgân eski defterleri karıştırır
- Tüccar züğürtleyince geçmiş defterleri yoklar/karıştırır
- Züğürtleyen bezirgân, eski defterleri yoklar

Deyim

• Birine- ceza kesmek	• Daktiloya çekmek
• -Birinin- defteri dürülmek	• Defter açmak
• -Birinin- ifadesini almak	• Defter tutmak
• -Herhangi bir nitelikte- kalemi olmak	• Defteri kapamak -kapatmak-
• -Üstüne- kalem çekmek	• Defterinde olmamak
• -Bir şeyi- kitaba -kitabına- uydurmak	• Defterinde yazmamak
• Aklının bir köşesine yazmak	• Defterini dürmek
• Alnında yazılmış olmak	• Destan düzmek
• Alnının kara yazısı	• Destan gibi
• Ayraç açmak	• Destan yazmak
• Bant çözmek	• Dillere destan olmak
• Beyaza çekmek	• Dile getirmek
• Bir kalem geçmek -boş vermek-	• Döküm çıkarmak
• -Birini- defterden -defterinden- silmek	• Eli kalem tutmak
• Buz üstüne yazı yazmak	• Elifi mertek sanmak
• Cim karnında bir nokta	• Lam elif çevirmek
• Daktilo etmek	• Lamı cimi yok

- Eski defterleri kapatmak
- Eski defterleri yoklamak -karıştırmak-
- Gelin yazmak
- Günlük tutmak
- Hâlâ o masal
- Hariçten gazel okumak
- Harf atmak
- Hesaba kitaba gelmemek
- Hesabını kitabını bilmek
- Hesap etmek, kitap etmek
- Hesap kitap yapmak -etmek-
- Hesaplamak kitaplamak
- Hesap tutmak
- İhtarname çekmek
- İnci gibi -yazmak-
- Kâğıda dökmek
- Kâğıt kaleme sarılmak
- Kalem açmak
- Kalem kırmak
- Kalem oynatmak
- Kaleme -kaleme kâğıda- sarılmak
- Kaleme almak
- Kaleme gelmek
- Kaleminden çıkmak
- Kaleminden kan damlamak
- Kalemine dolamak
- Kalemiyle yaşamak -geçinmek-
- Karınca duası gibi
- Kayda geçirmek
- Kaydını düşmek
- Kayıtsız olmak
- Kitaba el basmak
- Kitabı kapamak
- Kitabında yer almamak
- Kitapta yeri olmak
- Kitap -kitaplar- devirmek -devretmek-
- Kütüğe geçirmek
- Masal âleminde yaşamak
- Masal gibi
- Masal okumak -anlatmak-
- Mektubu dışından okumak
- Mektup atmak
- Mesaj bırakmak
- Methiye düzmek
- Mürekkebi kurumadan bozmak
- Mürekkep olmak
- Mürekkep yalamak
- Mürekkep yalamış
- Ne yazar
- Not almak
- Not düşmek
- Not etmek
- Not tutmak
- Olur almak
- Olur vermek
- Parantez açmak
- Reçete gibi
- Reçete yaptırmak
- Romanı yazılmak
- Romanı yazılmak
- Ruzname tutmak
- Sah çekmek
- Şerh düşmek -koymak-
- Şiir düzmek
- Şiir gibi
- Tarih atmak -koymak-
- Temize çekmek
- Yazının cahili olmak
- Yazıp çizmek
- Yazıya dökmek
- Yazıya geçirmek
- Yazıya gelmemek
- Yazıyı çıkarmak -sökme-
- Yüz yazmak
- Yüzüne yazmak
- Yüzü yazılı kalmak
- Zapt etmek -yazıya geçirmek-

Araştırma bulgularının genel değerlendirilmesinde, yazı ve yazma ile ilgili Türkçede bulunan deyim sayısının atasözü sayısına kıyasla çok daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Atasözleri kategorisi anlamsal temelde mercek altına alındığında, saptanan atasözlerinin büyük bir çoğunluğunun yazının metaforik anlamlarından biri olan 'alın yazgısı' ile ilgili olduğu görülmüştür. Deyim kategorisi incelendiğinde ise, bulgularan deyimlerin büyük oranda yazının bilgi, duygu düşünce, aktarma anlamına gönderme yaptıkları belirlenmiştir.

Tüm bu bulgular ışığında oluşan ve araştırmanın omurgasını oluşturan alt kategoriler, şu şekildedir.

- Yazının işlevleri ile ilgili atasözleri ve deyimler;
- Yazmanın okuryazarlık ve bilgili olma ile ilişkilendirildiği atasözleri ve deyimler;
- Yazının alını yazısı (kader) anlamıyla ilgili olan atasözleri ve deyimler;
- Yazının niteliği ile ilgili olan atasözleri ve deyimler;
- Edebi metinlerle ilgili atasözleri ve deyimler;
- Edebi olmayan metinlerle ilgili atasözleri ve deyimler

- Yazma sürecinde kullanılan araçlar ile ilgili atasözleri ve deyimler
- Yazılı yayınlar ile ilgili atasözü ve deyimler ve yazma ile ilgili Türkçede bulunan atasözleri ve deyimler ile ilgili oluşturan kategoriler ve söz konusu kategorilere ilişkin kapsam aşağıda sunulmuştur.

Yazının İşlevleri ile İlgili Atasözleri ve Deyimler

Yazma eylemi; 'söz ve düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatma', 'bir şeyi yazıya dökme', 'yazar olarak görev yapma', 'bildirme', 'haber verme', 'bir bilim veya edebiyat eseri oluşturma', 'sayılarla niceliği belirtme' ve 'kaydetme' gibi birçok amaca hizmet edebilmektedir. Çalışmanın alanyazın bölümünde de konu edildiği üzere yazının 'somutlaştırma işlevi', 'bellek destekleme işlevi', 'sosyal kontrol işlevi', 'etkileşim işlevi', 'uzaklık işlevi' ve 'estetik işlevi' gibi işlevlerinden söz etmek mümkündür.

Araştırma bulguları uyarınca, Türkçede yazının -yazmanın- işlevleri ile ilgili atasözü ve deyimlerin varlığı tespit edilmiştir. Söz konusu atasözü ve deyimler aşağıda sunulmuştur.

Yazının İşlevleri ile İlgili Türkçede Bulunan Atasözleri ve Deyimler:

Atasözleri

- Âlim unutmüş, kalem unutmamış
- Cin tutana bir muska yeter

Deyimler

• Aklının bir köşesine yazmak	• Kayda geçirmek
• Ayraç açmak	• Kaydını düşmek
• Bant çözmek	• Kayıtsız olmak
• Beyaza çekmek	• Kütüğe geçirmek
• -Birine- ceza kesmek	• Mektup atmak
• -Birinin- ifadesini almak	• Mesaj bırakmak
• Buz üstüne yazı yazmak	• Methiye düzmek
• Daktilo etmek	• Mürekkebi kurumadan bozmak
• Daktiloya çekmek	• Ne yazar
• Defter açmak	• Not almak
• Defter tutmak	• Not düşmek
• Destan düzmek	• Not etmek
• Destan yazmak	• Not tutmak
• Dile getirmek -yazarak-	• Olur almak
• Döküm çıkarmak	• Olur vermek
• Günlük tutmak	• Parantez açmak
• Hesap tutmak	• Reçete yaptırmak
• İhtarname çekmek	• Romanı yazılmak
• Kâğıda dökmek	• Ruzname tutmak
• -Üstüne- kalem çekmek	• Sah çekmek
• Kalem kırmak	• Şerh düşmek -koymak-
• Kalem oynatmak	• Şiir düzmek
• Kaleme -kaleme kâğıda- sarılmak	• Tarih atmak -koymak-
• Kaleme almak	• Temize çekmek
• Kaleme gelmek	• Yazıya dökmek
• -Herhangi bir nitelikte- kalemi olmak	• Yazıya geçirmek
• Kaleminden kan damlamak	• Yazıya gelmemek
• Kalemine dolamak	• Zapt etmek -yazıya geçirmek

Yukarıda sunulan bulgular uyarınca, yazının -yazmanın- işlevleri ile ilgili yalnızca iki atasözünün bulunduğu görülmüştür. Bu bağlamda 'âlim unutmüş, kalem unutmamış' atasözü, insan ne kadar bilgili olursa olsun her şeyi aklında tutamayacağı için unutulmaması istenilen şey mutlaka yazılmalıdır olarak ifade bulmaktadır ve yazının bellek destekleme işlevini tanımlamaktadır. 'Cin tutana bir muska yeter' atasözü ise, çok kızmış birisini yatıştırmak için akıllı bir kimsenin sözlü veya yazılı öğüdü etkili olur anlamına gelmekte ve yazının bir iletişim

aracı olma niteliğine gönderme yapmaktadır. Yazının gücüne dikkat çeken bu atasözü, yazının bir iletişim aracı olarak etkileme ve iyileştirme işlevine dikkat çekmektedir.

Deyim kategorisine göz atıldığında, yazının işlevleri ile ilgili Türkçede birçok deyim bulunduğu görülmüştür. Bulgular incelendiğinde yazının 'somutlaşma', 'estetik' ve 'sosyal kontrol' işlevi ile ilgili deyimlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Yazılan bir ifade, yazıldıktan sonra yazan kişi ve diğer kişiler için kullanılabilir hale gelmektedir. Bu niteliği ile yazı, bir aktarım aracıdır. Konuşmanın an odaklılığına ve geçiciliğine rağmen yazı, varlığı algılanabilir niteliktedir ve zamansal olarak aşkındır. Yazının somutlaştırma işlevi olarak karşılık bulan bu niteliği, araştırma bulgularında da niceliksel yoğunluğu ile dikkat çekicidir. Bu kapsamda yer alan 'yazıp çizmek' deyimini direkt yazma eylemini ifade ederken; 'defter açmak', 'defter tutmak', 'döküm çıkarmak', 'hesap tutmak', 'kayda geçirmek', 'kaydını düşmek', '-üstüne- kalem çekmek', 'not almak', 'not düşmek', 'not etmek', 'not tutmak', 'sah çekmek', 'tarih atmak -koymak-', 'kütüğe geçirmek' deyimleri; yazının somutlaştırma işlevinin yanı sıra günlük yaşamı kolaylaştırmaya ve düzenlemeye yönelik olmasına vurgu yapmaktadır. Bunun yanında, süresi ya da etkisi çok az olacak bir iş yapmak anlamına gelen 'buz üstüne yazı yazmak' deyiminde de yazının kalıcılığı ve somutlaştırma işlevi konu edilmiştir. Yazı, buz üzerine yazılması nedeniyle kalıcılığını yitirmekte ve somutlaştırma işlevini yerine getirememektedir.

Yazı, konuşmaya kıyasla özen ve titizlik gerektiren bir eylemdir. Yazının bu niteliği, güzel ve estetik yazmanın önemli olmasını sağlamıştır. Öyle ki 'kaligrafi' ve 'hat' gibi sanat dalları ve uzmanlık alanları da daha estetik yazma çabasının sonucu olarak doğmuştur. Yazının fiziksel niteliğini vurgulayan 'beyaza çekmek' ve 'temize çekmek' deyimlerini, somutlaştırma işlevi kapsamında ele almak mümkündür. Söz konusu deyimler, yazının karalamasını temiz olarak yazmak anlamını ifade etmektedir.

Yazma sürecine ilişkin tekniği tanımlayan 'ayraç açmak', 'parantez açmak', 'bant çözmek', 'daktilo etmek', 'daktiloya çekmek' deyimlerini de; yazının somutlaştırma işlevi kapsamında ele almak mümkündür. Bu paralelde yazılı duruma getirmek ve herhangi bir konuyu yazı ile anlatmak anlamlarını ifade eden 'yazıya dökmek', 'yazıya geçirmek', 'zapt etmek', 'kaleme almak', 'kâğıda dökmek', 'kaleme gelmek' deyimleri de yazının aktarma özelliğini vurgulamaları nedeniyle somutlaştırma işlevi kapsamında değerlendirilebilmektedir.

Yazının somutlaştırma işlevi ile ilgili deyimlerin biri hariç tümü, olumlu niteliktedir. Bu bağlamda 'yazıya gelmemek' deyimini, yazı ile anlatılmama anlamına gelmekte ve yazı karşıtı bir duruma gönderme yapmaktadır.

Yazı; yazılı ifadenin kaydedilmesi, hafızaya alınması ve hafızada tutulmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla yazının bir diğer önemli işlevi, belleğe yardımcı olmaktadır. Yazı aracılığıyla bilgiler, duygular, düşünceler ve anılar yazıldığı şekliyle hafızada tutulabilmekte ve tekrar tekrar hatırlanabilmektedir. Gerçekleştirilen araştırma sonucunda, yazının bellek destekleme işlevine hizmet eden deyimlerin varlığı tespit edilmiştir. Günlük tutmak', 'döküm çıkarmak', 'hesap tutmak', 'ruzname tutmak', 'defter tutmak', 'not tutmak' belleğe yardımcı eylemlerdir ve yazının bellek destekleme işlevi kapsamında ele alınabilir.

Yazı, kalıcı ve belgeleyici niteliğiyle toplumun ve örgütlerin yönetilmesini düzenlemeye yardımcı olan bir araç olarak sosyal kontrol işlevini gerçekleştirir. Araştırma kapsamında '-Birine- ceza kesmek', '-birinin- ifadesini almak', 'ihtarname çekmek', 'olur almak', 'olur vermek', 'mürekkebi kurumadan bozmak', 'şerh düşmek -koymak-' ve 'kalem kırmak' deyimleri yazının bu işleviyle ilgili ele alınabilir. Söz konusu deyimlerin tümü, devlet ile vatandaş arasında ya da vatandaş ile vatandaş arası hukuki süreçleri içermektedir.

Mektup, dilekçe, kılavuzlar, reçete gibi yazılı araçlar bir okuyucuya yöneliktir ve onun davranışını düzenlemeye ya da ona bir talimat vermeye hizmet etmektedirler. Yazı, bu şekilde yazan-yazılan ile okuyucu arasında eylem koordinasyonu sağlamaktadır. Yazının eylem koordinasyonunu sağlaması, onun etkileşimsel işlevi olarak tanımlanabilmektedir. Bu paralelde 'reçete yaptırmak', 'mesaj bırakmak' ve 'mektup atmak' deyimlerinde de; yazı ile okuyan arasında, okuyucunun hareketini yönlendirmeye dair bir eylem söz konusudur.

Yazı, iletişimde zaman ve mekân sınırlılıklarını ortadan kaldıracak güçte bir araçtır. Yazılı iletişimde tarafların aynı zamanda aynı mekânda olmaları gerekmez. Yazının mesafe işlevi olarak tanımlanan bu özelliğinin ‘Mesaj bırakmak’, ‘mektup atmak’, ‘ihtarname çekmek’ deyimlerinde konu edildiğini söylemek mümkündür.

Deyim kategorisinde yer alan ‘destan düzmek’, ‘destan yazmak’, ‘romanı yazılmak’, ‘şiiir düzmek’, ‘methiye düzmek’ deyimleri ise edebi türlerle ilgilidir. Dolayısıyla bu deyimler, yazının estetik işlevi ile bağlantılıdır. Bu deyimlerin yanı sıra özel olarak bir edebi türe atıfta bulunmayan ancak yazının estetik bir ifade aracı olması özelliğini konu eden; ‘-herhangi bir nitelikte- kalemi olmak’, ‘dile getirmek -yazarak-’, ‘kalemine dolamak’, ‘kaleme/kâğıda sarılmak’, ‘kaleme almak’, ‘yazıya dökmek’, ‘kaleminden çıkmak’, ‘kaleminden kan damlamak’ gibi deyimler de yazının estetik işlevi kategorisine dahil edilmiştir.

Yazının işlevlerini konu alan atasözü ve deyimler arasında yazmanın-yazının bir geçim kaynağı olarak kullanılmasını ifade eden ‘kalemle yaşamak -geçinmek-’ deyimini, yüzü süsleme, yüze makyaj yapma anlamında olan ‘yüz yazmak -makyaj-’ deyimini, gelinin yüzünü değişik süs gereçleriyle bezemek anlamına gelen ‘gelin yazmak’, ‘hükmü olur mu?’, ‘değeri var mı?’ anlamlarında kullanılan ‘ne yazar’ deyimleri yukarıda yer alan kategorilerin dışında farklı işlevlere işaret etmektedir.

Yazının Okuryazarlık ve Bilgili Olma ile İlişkilendirildiği Atasözleri ve Deyimler

Yazı, ilk keşfedildiği andan itibaren belirli niteliklere sahip kişiler tarafından anlaşılabilen bir iletişim aracıdır. Özellikle ilk çağlarda, yazıyı okuyabilenlere Tanrısal güçler ve ayrıcalıklı bir statü atfedilmiştir. Tarihsel süreç boyunca uzunca bir süre yazı; bilgelerin, din adamlarının ve entelektüellerin tekelinde bir beceri olmuştur. Bu bağlamda geçmişten günümüze, tüm toplum ve kültürlerde yazı, okuryazar olma ve bilgili olma ile ilişkilendirilen bir niteliktedir.

Gerçekleştirilen araştırma kapsamında, Türkçede yazıyı okuryazarlık ve bilgili olma ile ilişkilendiren deyimlerin varlığı tespit edilmiştir. Kategoriye ait atasözü bulunmamakla birlikte, bulgularan deyimler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1

Yazı, Okuryazarlık Olma ve Bilgili Olma ile İlgili Türkçede Bulunan Deyimler

<u>Atasözü</u>	<u>Deyim</u>
	<ul style="list-style-type: none"> • Cim karnında bir nokta • Eli kalem tutmak • Elifi mertek sanmak • Mürekkep yalamak • Mürekkep yalamış • Yazının cahili olmak • Yazıyı çıkarmak -sökmek-

Araştırma bulgularına bakıldığında Türkçede ‘eli kalem tutmak’, ‘yazıyı çıkarmak -sökmek-’ gibi yazmanın okuryazar bir bireyin sahip olacağı beceri olarak ele alındığı deyimlerin yanı sıra ‘mürekkep yalamak’, ‘mürekkep yalamış’ gibi yazı ile bilgili olmayı ilişkilendiren deyimlerin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Çok cahil olmak anlamına gelen ‘elifi mertek sanmak’ deyimini de, elif harfini tanıyamama eylemi ile cehaleti eşleştirmesi ve yazının bilgili olma ile ilişkisin vurgulaması nedeniyle bu kategoriye dahil edilmiştir. Bunun yanı sıra Arapçadaki ‘cim’ harfini içeren ‘Cim karnında bir nokta’ deyimini hiçbir bilgisi olmayan, cahil kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Burada da yazının bir parçası olan harf üzerinden cehalete atıfta bulunmaktadır.

Yazının Alinyazısı-Kader Anlamı ile İlgili Olan Atasözleri ve Deyimler

Türkçede 'yazı' kelimesi; talih, nasip, kader, alın yazısı anlamlarında da kullanılmaktadır. Bu anlamıyla yazı; kişinin kaderinde yazılı olanı, diğer bir ifadeyle yazgıyı tanımlamaktadır. Yazının alinyazısı -kader- anlamı ile ilgili Türkçede bulunan atasözleri ve deyimler, Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Yazının Alinyazısı (Kader) Anlamı ile İlgili Türkçede Bulunan Atasözleri ve Deyimler

<u>Atasözü</u>	<u>Deyim</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Alna yazılan başa gelir • Başa yazılan gelir • Kul azmayınca hak yazmaz 	<ul style="list-style-type: none"> • Alnında yazılmış olmak • Alnının kara yazısı

Araştırma bulguları kapsamında yazının alinyazısı (kader) anlamı ile ilgili atasözlerine bakıldığında, alinyazısının -kaderin- mutlaklığına dair inanç dikkat çekmektedir. 'Alna yazılan başa gelir' ve 'başa yazılan gelir' atasözleri, kaderin değişmez olduğunu ve alinyazısından kaçılmayacağını ifade etmektedir. 'Kul azmayınca hak yazmaz' atasözü ise, kötü kaderin Tanrı tarafından yanlış yapan kullara bir ceza olarak verildiği anlamını içermektedir.

Deyim kategorisine göz atıldığında ise, bulguların her iki deyimde alinyazısının -kaderin- mutlaklığına vurgu yaptığı görülebilmektedir. Bu bağlamda bir olayın kişinin başına gelmesini Allah'ın yazmış olması anlamına gelen 'alnında yazılmış olmak' deyimini, kaderci yaklaşıma işaret etmektedir. Benzer şekilde 'alnının kara yazısı' deyimini ise, kötü talihi anlamına gelmekte ve kötü talihe gönderme yapmaktadır.

Yazının Nitelikleri ile İlgili Atasözleri ve Deyimler

Yazı, bulunuşundan itibaren görsel ve estetik bir değer olmuştur. Bu yönüyle yazı, beceri isteyen bir iletişim aracıdır. Tarih boyunca toplumlar, güzel ve düzgün yazı yazabilmeye önem vermişlerdir. Bununla birlikte yazının içeriği de görselliği kadar önemsenen bir öğedir. Yazının içeriğine; özellikle sanat, felsefe ve iletişim alanlarına büyük değer atfedilmiştir. Tablo 3'te, yazının nitelikleri ile ilgili Türkçede bulunan deyimler sunulmuştur.

Tablo 3

Yazının Nitelikleri ile İlgili Türkçede Bulunan Deyimler

<u>Atasözü</u>	<u>Deyim</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Elifin hecesi var, gündüzün gecesi var 	<ul style="list-style-type: none"> • Alnının kara yazısı • Beyaza çekmek • Destan gibi • İnci gibi -yazmak- • Karınca duası gibi • Reçete gibi • Temize çekmek • Kaleminden kan damlamak

Araştırma bulgularına bakıldığında yazının nitelikleri ile ilişkilendirilebilecek yalnızca bir tane atasözünün bulunduğu görülmektedir. 'Elifin hecesi var, gündüzün gecesi var' atasözü kolay ve düzgün başlayan bir işin hep öyle sürmeyebileceği, güçlüklerle ve aksaklıklarla karşılaşılacağı anlamını vermek için kullanılır.

Burada Arapçadaki elif harfinin biçimindeki zorluk ile yapılan bir işin zorluğu arasında benzetim yapılmaktadır.

Yazının nitelikleri ile ilgili sekiz deyim bulunmaktadır. Bunlardan ‘alnının kara yazısı’ deyimi, yazının metaforik anlamı olan alınyazısı -kader- ile ilgilidir ve kaderin kötü olması anlamına gelmektedir. ‘Kaleminden kan damlamak’ deyimi yazının nitelikleri ile ilgili iki anlama sahiptir. Deyim, birincil anlamı ile yazının acı ve dokunaklı olması anlamına gelmektedir. İkincil anlamıyla ise etkili yazmak olarak karşılık bulmaktadır.

Deyim kategorisinde bulunan altı deyim, yazının nitelikleri ile doğrudan ilgilidir. Öyle ki yazının uzunluğunu ifade eden ‘destan gibi’, düzgün oluşunu ifade eden ‘inci gibi -yazmak-’, düzensiz olmasını ifade eden ‘karınca duası gibi’ ve kargacık burgacık olmasını ifade eden ‘reçete gibi’ deyimleri, yazının niteliğine ilişkin bir tespit içermektedirler. Yazının daha düzgün halde yazılması anlamına gelen ‘beyaza çekmek’ ve ‘temize çekmek’ deyimleri ise, yazının biçimsel sürecini betimlemektedirler.

Bu deyimlerin dışında yazıyı oluşturan harfleri içeren; kısa bir süre dolaşıp gelmek anlamında kullanılan ‘lam elif çevirmek’, başka yolu yok demek için kullanılan ‘Lamı cimi yok’, ‘bir kadına uygunsuz sözler söyleyerek yaklaşmaya çalışmak’ anlamında kullanılan ‘harf atmak’ deyimleri de yer almaktadır. Ancak yazının niteliğine atıfta bulunmadığı için bu kategoriye dahil edilmemiştir.

Yazınsal (Edebi) Metinler ile İlgili Atasözleri ve Deyimler

Yazınsal -edebi- tür, yapıt ve yaratıların içsel ve dışsal biçimlerini oluşturan öğelere bağlı kalarak onları belirli adlar altında toplayıp adlandırmaktır (Özdemir, 2007, s. 47). Bu bağlamda yazınsal -edebi- metin, yazılı metinlerin betimleyici bir bakış açısıyla ele alınarak kategorileştirilmesi esasına göre varlık göstermektedir. Bu metinlerde yazı, sanatsal çabayla buluşmaktadır.

Sözlü gelenekle başlayan ‘destan’, ‘gazel’, ‘mâni’ ve ‘masal’ gibi yazı türleri; toplumlara ait değerlerin nesilden nesile aktarılmasına aracılık eden kültürel öğeler olarak tarihteki yerini almıştır. ‘Roman’, ‘öykü’, ‘deneme’ gibi düz yazı türleri -nesir- ve ‘şiir’ gibi manzum yazı türleri -nazım-; yazı aracılığıyla hayatımıza giren değerlerdir. Gerçekleştirilen araştırma kapsamında, yazınsal -edebi-türler ile ilgili Türkçede atasözü bulgulanmamıştır. Bununla birlikte söz konusu kategoriye ilişkin olarak tespit edilen deyimler Tablo 4’da sunulmuştur.

Tablo 4

Yazınsal -Edebi- Metinler ile İlgili Türkçede Bulunan Deyimler

Atasözü	Deyim
	<ul style="list-style-type: none"> • Destan düzmek • Destan gibi • Destan yazmak • Dillere destan olmak • Gazel tutturmak • Hâlâ o masal • Hariçten gazel okumak • Mani düzmek • Masal âleminde yaşamak • Masal gibi • Masal okumak -anlatmak- • Methiye düzmek • Romanı yazılmak • Şiir düzmek • Şiir gibi

Araştırma bulguları uyarınca yazınsal -edebi- türler ile ilgili Türkçede bulunan deyimlerin ‘destan’, ‘masal’, ‘gazel’, ‘methiye’, ‘roman’ ve ‘şiiir’ gibi yazı türlerini konu ettikleri saptanmıştır. Kategori kapsamındaki bulguların niceliksel dağılıma göz atıldığında masal, destan ve şiiir; diğer yazınsal türlere oranla daha yoğun konu edilmiştir. Bunun yanı sıra kategori kapsamındaki deyimlerin en dikkat çeken özelliği, yazınsal -edebi- türlerin biçimsel ya da içeriksel özelliklerini mecaz olarak kullanmalarındadır.

Türkçede masal ile ilgili, üç deyim bulunmaktadır. ‘Hâlâ o masal’ deyimini ise hep aynı söz, aynı düşünce, davranış veya sorun anlamında kullanılmaktadır. Burada da masalın bir anlatı biçimi olması özelliğine gönderme yapılmaktadır. ‘Masal âleminde yaşamak’ ve ‘masal okumak -anlatmak-’ deyimlerinde ise kullanılan masal sözcüğü ile masal türünün gerçek olmayan, olağanüstü olayları anlatması özelliğine atıfta bulunmaktadır.

Türkçede destan ile ilgili üç deyim bulunmaktadır. ‘Destan düzmek’, kahramanlık hikâyesi veya herhangi bir olayı anlatan şiiir yazmak anlamına gelmektedir. Deyim kapsamında kullanılan ‘düzmek’ kelimesi, yazmak eylemi ile eş anlamlıdır. Benzer kullanımı, ‘şiiir düzmek’ ve ‘methiye düzmek’ deyimlerinde de görmek mümkündür. Destan ile ilgili bir diğer deyim olan ‘destan gibi’ ise uzun yazılmış anlamına gelmekte ve yoğunlukla mektup için kullanılmaktadır. Bu deyim, destanların biçimsel bir özelliği olan uzunluğuyla ilgili benzetme yapılırken kullanılmaktadır. ‘Dillere destan olmak’ deyimini ise herkes tarafından konuşulur olmak anlamına gelmekte, ilgili konunun ya da kişinin ünlenmesine atıfta bulunmaktadır.

Araştırmada şiiir ile ilgili iki deyim olduğu görülmektedir. ‘Şiiir düzmek’, şiiir yazmak ve söylemek demektir. ‘Şiiir gibi’ ise; çok güzel ve çok hoş anlamına gelen bir deyimdir ve ‘masal gibi’ deyimine koştur bir anlama sahiptir. Bir diğer tür olan gazel ile ilgili iki deyim yer almaktadır. Gazel tutturmak’, yüksek sesle şarkı veya türkü söylemek olarak ifade bulurken, ‘hariçten gazel okumak’ deyimini bir konuşma sırasında bilmeden görüş ve düşünce ileri sürmeyi, konuşmaya yersiz ve zamansız katılmayı ifade etmektedir. Mâni, methiye ve roman ile ilgili ise birer deyim bulunmaktadır. ‘Mâni düzmek’, mâni okumak ve müzik eşliğinde mani söylemek anlamlarına sahiptir. ‘Methiye düzmek’, övmek ve övgü şiiiri yazmak olarak tanım bulmaktadır. ‘Romanı yazılmak’ ise, romanlaşmak demektir.

Yazınsal (Edebi) Olmayan Metinlerle İlgili Atasözleri ve Deyimler

Yazı, edebi olmayan metinlerde de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu metinler, gündelik hayatta kullandığımız, sanatsal bir kaygı gütmeyen yazılan metinlerdir. Bu metinlerde genellikle bilgilendirici yazma söz konusudur. Bilgilendirici yazma, açıklama ve bilgi vermenin amaçlandığı, özel bir yetenek ve geniş çapta yaratıcılık gerektirmeyen yazma türüdür (Gürel, 2018, s. 7). Araştırma kapsamında genelde günlük hayatı düzenlemek, kolaylaştırmak ya da iletişimi ve bilgi akışını sağlamak amacıyla kullanılan bu metinler ile ilgili Türkçede atasözü ve deyimlerin bulunduğu saptanmıştır. Söz konusu atasözü ve deyimler, Tablo 5’te derlenerek sunulmuştur.

Tablo 5

Yazınsal (Edebi) Olmayan Metinler ile İlgili Türkçede Bulunan Atasözleri ve Deyimler

<u>Atasözü</u>	<u>Deyim</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Cin tutana bir muska yeter 	<ul style="list-style-type: none"> • Günlük tutmak • İhtarname çekmek • Mektubu dışından okumak • Mektup atmak • Mesaj bırakmak • Not almak • Not düşmek • Not etmek • Not tutmak • Reçete gibi • Reçete yaptırmak • Ruzname tutmak • Şerh düşmek -koymak-

Araştırma bulguları kapsamında yazınsal -edebi- olmayan metinler kapsamında Türkçede ‘günlük’, ‘ruzname’, ‘mektup’, ‘mesaj’, ‘not’, ‘reçete’, ‘muska’, ‘ihtarname’ ve ‘şerh’ gibi türlerin yer aldığı saptanmıştır. Söz konusu metin türleri, çoğunlukla yazının günlük hayattaki kullanımıyla, işlevleriyle ilgilidir.

Atasözü kategorisine göz atıldığında, yazınsal -edebi- olmayan metinler ile ilgili Türkçede bir atasözünün olduğu görülmüştür. ‘Cin tutana bir muska yeter’ atasözü, çok kızmış birisini yatıştırmak için akıllı bir kimsenin sözlü veya yazılı öğüdü etkili olur anlamına gelmektedir. Muska; içinde dinsel ya da büyüsel bir gücün saklı olduğu sanılan ve taşıyanı ya da takanı kötülüklerden koruyarak iyilik getirdiğine inanılan üçgen biçiminde katlanmış yazılı kâğıt demektir. Bu bağlamda bahsi geçen atasözü, yazının bir iletişim aracı olarak etkileme ve yatıştırma gücüne gönderme yapmaktadır.

Kategori kapsamındaki deyimlere göz atıldığında ise, niceliksel olarak atasözlerine kıyasla oldukça fazla oldukları saptanmıştır. Bu bağlamda yazınsal -edebi- olmayan metinler ile ilgili Türkçede 14 deyim bulunmakta ve söz konusu deyimler yazının işlevlerine gönderme niteliği taşımaktadırlar. Araştırma bulguları uyarınca ‘günlük tutmak’ ve ‘ruzname tutmak’ deyimlerinde yazının bellek destekleyici işlevi; ‘mektup atmak’ ve ‘mesaj bırakmak’ deyimlerinde iletişim işlevi; ‘not almak’, ‘not düşmek’, ‘not etmek’ ve ‘not tutmak’ deyimlerinde yazının hem somutlaştırma hem de bellek destekleyici işlevi; ‘şerh düşmek’ ve ‘ihtarname çekmek’ deyimlerinde yazının sosyal kontrol işlevi; ‘reçete yaptırmak’ deyiminde ise yazının etkileşimsel işlevi konu edilmektedir. Bunların dışında ‘reçete gibi’ deymi ile bir yazının karmaşıklığı, ‘mektubu dışından okumak’ deymiyle ise bir kimsenin içinden geçenleri yüz çizgilerine bakarak anlamak ifade edilmektedir.

Yazma Eyleminde Kullanılan Araçlarla İlgili Atasözleri ve Deyimler

Yazı, bir araç vasıtasıyla gerçekleştirilebilen bir eylemdir. Başlangıçta mağara duvarlarına, çeşitli taşlara ve ağaçlara sivri cisimlerle kazıma yapılarak yazı ve çizi gerçekleştirilirken, sivri uçlu kamışlarla kil tabletler, papirüs ve fırça, parşömen, kâğıt, mürekkep, kurşun kalem ve çok sonraları bulunan matbaa yazı hayatında kullanılan diğer araçlar olmuşlardır (Erdoğan, 1999; Özbay, 2005; Donoughue, 2007).

Araştırma kapsamında, yazma eyleminde kullanılan araçlarla ilgili Türkçede atasözü ve deyimlere rastlanmıştır. Söz konusu atasözleri ve deyimler, Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6

Yazma Araçları ile İlgili Türkçede Bulunan Atasözleri ve Deyimler

<u>Atasözü</u>	<u>Deyim</u>
<ul style="list-style-type: none"> • Âlim unutmuş, kalem unutmamış • Bezirgân züğürtleyince geçmiş defterleri yoklar -karıştırır- • Müflis bezirgân eski defterleri karıştırır • Tüccar züğürtleyince geçmiş defterleri yoklar -karıştırır- • Züğürtleyen bezirgân, eski defterleri yoklar 	<ul style="list-style-type: none"> • Bir kalem geçmek • -Birinin- defteri dürülmek • Cart -zırt- kaba kâğıt • Daktilo etmek • Daktiloya çekmek • Defter açmak • Defter tutmak • Defterden -defterinden- silmek • Defterini dürmek • Defteri kapamak -kapatmak- • Defterinde olmamak • Defterinde yazmamak • Eski defterleri kapatmak • Eski defterleri yoklamak -karıştırmak- • Eli kalem tutmak • Kâğıda dökmek • Kâğıt açmak • Kâğıt kaleme sarılmak • -Bir iş- kâğıt üzerinde -üstünde- kalmak • Kalem açmak • -Üstüne- kalem çekmek • Kalem kırmak • Kalem oynatmak • Kaleme -kaleme kâğıda- sarılmak • Kaleme almak • Kaleme gelmek • -Herhangi bir nitelikte- kalemi olmak • Kaleminden çıkmak • Kaleminden kan damlamak • Kalemine dolamak • Kalemiyle yaşamak -geçinmek- • Mürekkebi kurumadan bozmak • Mürekkep olmak • Mürekkep yalamak • Mürekkep yalamış • -Birinin- Yüzü kâğıt gibi olmak

Araştırma bulgularına uyarınca kalem, defter, kâğıt, mürekkep ve daktilonun yazma eyleminde kullanılan araçlar olarak Türkçede atasözleri ve deyimlere konu oldukları görülmektedir. Kategori kapsamında beş atasözünün mevcut olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda bir atasözü, kalem; dört atasözü ise, defter ile ilgilidir. ‘Âlim unutmuş, kalem unutmamış’ atasözü, insan ne kadar bilgili olursa olsun her şeyi aklında tutamayacağı için unutulmaması istenilen şey mutlaka yazılmalıdır anlamına gelmekte ve yazının bellek destekleyici işlevine vurgu yapılmaktadır.

‘Bezîrgân züğürtleyince geçmiş defterleri yoklar/karıştırır’, ‘Müflis bezîrgân eski defterleri karıştırır’, ‘Tüccar züğürtleyince geçmiş defterleri yoklar -karıştırır-’, ‘Züğürtleyen bezîrgân, eski defterleri yoklar’ atasözleri ise iki anlama sahiptir. Söz konusu atasözlerinin birincil anlamı, tüccar züğürtleyince, belki bir kimsede alacağım kalmıştır diye eski defterlerini gözden geçirir şeklindedir. İkincil anlam ise, vaktiyle önemli işler yapmış olanlar, düşkünlüklerinde eski durumlarını anarak, anlatarak avunmaya çalışırlar olarak tanım bulmaktadır. Bu anlamıyla defter, yaşanan olaylar olarak ya da hatıralar olarak tanımlanabilmektedir.

Deyim kategorisine göz atıldığında yazma araçlarından kalem ve defterin sıklıkla deyimlere konu olduğu tespit edilmiştir. Kalemle ilgili deyimler incelendiğinde ‘eli kalem tutmak’, ‘herhangi bir nitelikte- kalemi olmak’, ‘kaleminden çıkmak’, ‘kaleminden kan damlamak’, ‘kalemine dolamak’, ‘kalemiyle yaşamak -geçinmek-’ gibi deyimlerinin yazan insanı tanımladığı görülmektedir. ‘Kalem oynatmak’, ‘kaleme almak’, ‘kaleme -kâğıda-sarılmak’, ‘kalem çekmek -üstüne-’, ‘kalem açmak’ deyimleri ise, yazma eylemini konu almaktadır. Bu paralelde bir olay ya da duygunun yazılabilir veya anlatılabilir olması anlamına gelen ‘kaleme gelmek deyim’, yazının bir ifade aracı olması özelliğini vurgulamaktadır.

Kategori kapsamındaki diğer bulgu, kalemin metafor olarak kullanıldığı deyimlerin varlığıdır. ‘Bir kalem geçmek’ deyim, boş vermek anlamına gelirken; ‘kalem kırmak’ deyim, idam kararı verildiğinde bir daha idam kararı imzalamak için hâkim kalemini kırması anlamında kullanılmaktadır.

Kategori kapsamındaki bir diğer bulgu, mürekkep ile ilgili deyimlerdir. Kalemin yazma aracı olarak yaygınlaşmasından önceki dönemlerde yazı yazmak için kullanılan bir sıvı olan mürekkep ile ilgili deyimlere bakıldığında ‘mürekkep yalamak’ ve ‘mürekkep yalamış’ deyimlerinde; mürekkep ile okuryazar ve bilgili olmanın ilişkilendirildiği görülmektedir. Yazı ile ilişkili olan ‘mürekkebi kurumadan bozmak’ deyimleriyle ise kararı, sözleşmeyi, anlaşmayı yazılmasından çok kısa süre sonra bozmak ifade edilmektedir. Bunların yanı sıra ‘mürekkep olmak’ deyim, -den oluşmak anlamına gelmektedir ve yazma eylemiyle doğrudan ilişkili değildir.

Kaleme kıyasla daha modern bir yazma aracı olarak daktilo ile ilgili deyimler, araştırmanın diğer bulgusudur. ‘Daktilo etmek’ ve ‘daktiloya çekmek’ deyimleri yazı makinesiyle yazmak anlamına gelmektedir. Daktilo ile kalemlle yazılan el yazısına göre daha düzgün ve standartlaşmış bir yazı yazmak mümkündür. Bu yönüyle daktilo, özellikle resmi yazışmalarda kullanılan bir araç olmuştur.

Araştırma bulguları uyarınca defter, Türkçede bulunan atasözü ve deyimler kapsamında yazı araçları arasında kalemden sonra en çok yer alandır. TDK Türkçe Sözlüğü’ne (2020) göre defter kelimesi; yazı yazmak için tutturulmuş olan kâğıt yapraklar ve vergi, gelir ve nüfus bilgilerinin kayıtlarının tutulduğu resmî belge olmak üzere iki anlama sahiptir. Atasözü ve deyimlere bakıldığında her iki anlamına yönelik kullanımların olduğu görülmektedir. İşlem veya hesapları düzenli olarak bir deftere geçirmek olarak ifade edilebilen ‘defter tutmak’ deyim, defterin günlük hayattaki gerçek anlamıyla kullanımına örnektir. Öte yandan ‘defter açmak’ deyim ise hem hesap açmak, banka cüzdanı vermek anlamında kullanılırken hem de bir şeye yeniden başlamak anlamında da kullanılabilir. Defter kelimesini metaforik olarak kullanıldığı diğer deyimlere bakıldığında bazı olumsuz anlamların çağrıştığı da görülmektedir. Örneğin; ‘-birinin- defteri dürülmek’ ve ‘defterini dürmek’ deyimleri; bir insanın öldürülmesi, işine son verilmesi, başarısına engel olunması gibi anlamları içermektedir.

Kategori kapsamındaki diğer bulgu, defterin bir ilgi nesnesi olarak kullanılmasıdır. ‘-Birini- defterden -defterinden- silmek’, ‘defteri kapamak -kapatmak-’, ‘eski defterleri kapatmak’ ve ‘eski defterleri yoklamak -karıştırmak-’ deyimleri; bu kapsamda örnek verilebilmektedir. Bu bağlamda ‘-birini- defterden -defterinden-silmek’ deyim, birinin adını anmaz olmak, onu dost saymaz olmak gibi olumsuz bir anlama sahiptir. ‘Defteri kapamak -kapatmak-’ deyim, söz konusu işi artık yapmaz olmak ve bir şeyle ilgiyi kesmek anlamına gelmektedir. ‘Eski defterleri kapatmak’ deyim, eski olayları yeniden ele almamak olarak ifade bulmaktadır. ‘Eski defterleri yoklamak -karıştırmak-’ deyim ise, bir yarar umarak veya başka bir amaçla eski olayları yeniden

ele almak demektir. Bunun yanında defter kelimesinin geçtiği ‘defterinde olmamak’ ve ‘defterinde yazmamak’ deyimleri ile bir özelliğin ya da davranışın kişinin tabiatında bulunmaması kastedilmektedir.

Kategoride geçen bir diğer yazma aracı ise kâğıttır. Kâğıt, bitkisel maddelerden yapılan yazının yazıldığı ortamdır. Bu bağlamda yazıya geçirmek anlamında olan ‘kâğıda dökmek’ deyimini ve hemen yazmaya başlamak anlamında olan ‘kâğıt kaleme sarılmak’ deyimini, doğrudan yazı yazma ile bağlantılıdır. ‘-Bir iş- kâğıt üzerinde -üstünde- kalmak’ deyimini ise, yapılması düşünülmüş olduğu hâlde yapılmayan ya da karara bağlandığı hâlde uygulanmayan işler için kullanılmaktadır. Bu deyim; yazı düzleminin yaşam düzleminden farklı olduğu, yazının bir soyutlama olduğu düşüncesini barındırdığı da düşünülebilmektedir. Araştırma kapsamında bulguların ‘Cart -zırt- kaba kâğıt’, ‘yüzü kâğıt gibi olmak’ ve ‘kâğıt açmak’ deyimleri ise kâğıt kelimesini içeren, ancak yazıyla ilgili olmayan deyimlerdir.

Yazılı Yayınlar ile İlgili Atasözleri ve Deyimler

Yazılı yayınlar, yazıyı temel alan çıktı demektir. Yazıyı temel alan bir süreç, yazınsal bir ürün ile sonuçlanmaktadır. Bu bağlamda ‘kitap’, ‘kitapçık’, ‘gazete’ ya da ‘dergi’ gibi bir çıktının oluşması anlamına gelmektedir. Gerçekleştirilen araştırma kapsamında yazılı yayınlar kapsamında Türkçede bulunan atasözleri ve deyimlerde yalnızca kitabın konu edildiği bulgulanmıştır. Kitap, herhangi bir konuda yazılmış yazıların düzenli bir şekilde sunulduğu basılı veya yazılı kâğıt yaprakların bütünüdür.

Araştırma bulguları uyarınca Türkçede kitap ile ilgili atasözünün bulunmadığı görülmüştür. Bununla birlikte kitap ile ilgili on bir deyim bulunduğu tespit edilmiştir. Söz konusu bulgular, Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7
Yazılı Yayınlar ile İlgili Türkçede Bulunan Deyimler

<u>Atasözü</u>	<u>Deyim</u>
	<ul style="list-style-type: none"> • -Bir şeyi- kitaba -kitabına- uydurmak • Hesaba kitaba gelmemek • Hesabını kitabını bilmek • Hesap etmek, kitap etmek • Hesap kitap yapmak -etmek- • Hesaplamak kitaplama • Kitaba el basmak • Kitabı kapamak • Kitabında yer almamak • Kitapta yeri olmak • Kitap -kitaplar- devirmek -devretmek-

Deyim kategorisine göz atıldığında kitabın yazılı bir yayın olarak ele alındığı deyimlerin sayısının çok az olduğu görülmektedir. Bu çerçevede ‘kitap -kitaplar- devirmek -devretmek-’ deyimini, bir veya birden çok kitabı başından sonuna kadar okuyup bitirmek anlamına gelmektedir. Söz konusu deyimde, kitap kelimesi öz anlamıyla yer almaktadır.

‘Kitapta yeri olmak’ ve ‘kitaba el basmak’ deyimlerinde ise kitap, Kutsal Kitap olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda ‘kitaba el basmak’ deyimini, kutsal kitap üzerine elini koyarak ant içmek olarak ifade bulmaktadır. ‘Kitapta yeri olmak’ deyiminde ise, din veya yasa kitaplarında bulunmak kastedilmektedir. Her iki deyimde de hem din hem hukuk kitaplarının değerli kabul edilerek referans alındığı bir anlayış karşımıza çıkmaktadır.

Kategori kapsamındaki deyimlerde 'kitap' kelimesinin, yazılı yayın olması dışındaki anlamlarıyla daha sık kullanıldığı görülmektedir. Bu yönüyle kitap kelimesi, çoğunlukla 'hesap' kelimesiyle birlikte yer almaktadır. 'Hesap etmek kitap etmek', 'hesap kitap yapmak -etmek-', 'hesaplamak kitaplamak' deyimleri bir şeyi ayrıntılarıyla hesap edip düşünmek anlamını taşımaktadır. 'Hesaba kitaba gelmemek' deyimini, sınırsız olmak anlamına gelirken; 'hesabını kitabını bilmek' deyimini, tutumlu olmak anlamında kullanılmaktadır.

Bunların yanı sıra kategori kapsamında kitabın metaforik anlamıyla yer aldığı deyimler de bulunmaktadır. Kitabı kapamak' deyimini herhangi bir konu ile ilgiyi kesmek; '-bir şeyi- kitaba -kitabına- uydurmak' deyimini, yasal olmayan bir işi hile, düzen vb. ile kanuna uygun gibi göstermek; 'kitabında yer almamak' deyimini, aklına ve mantığına aykırı düşmek anlamlarına gelmektedir.

Sonuç

Bir somutlaştırma aracı olan yazı, başlangıçta ticari ilişkilerin düzenlenmesi ve iletişim amacıyla ortaya çıkmış, zamanla insan belleğinin yardımcısı, edebiyat yapıtlarının ana malzemesi, bilim ve kültürün taşıyıcısı, düşün alanında etkileşimi ve toplumsal yapının düzenlenmesini sağlayan bir sosyal kontrol aracı görevini gerçekleştirerek insanlığın en önemli icatlarından biri olmuştur.

İnsanlık tarihi açısından bu denli önemli olan bu icadın Türk kültüründeki yeri ve önemini araştırmak amacıyla yapılan bu çalışmada, atasözleri ve deyimlerden yararlanılmıştır. Atasözleri ve deyimler, bir toplumun kültürel değerlerini yansıtan en önemli araçlardır. Araştırma verileri, araştırmanın çalışma evrenini oluşturan TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde yer alan atasözü ve deyimlerle kısıtlıdır. Halk arasında geçmişte ya da günümüzde kullanılıp da bu sözlüğe dahil edilmemiş olan ifadeler erişim olanaklarının kısıtlılığı nedeniyle araştırma kapsamı dışında kalmıştır.

Yapılan çalışmada Türkçede bulunan 'yazma' ve 'yazı' ile ilgili atasözleri ve deyimler incelendiğinde; yazının işlevleri, yazmanın okuryazarlık ve bilgili olma ile ilişkilendirilmesi, yazının alınyazısı-kader anlamı, yazının niteliği, yazma sürecinde kullanılan araçlar, edebi olan ve edebi olmayan metinler, kitap ve okuma ile ilgili atasözleri ve deyimlerin olduğu kategorilerin ortaya çıktığı görülmektedir. Belirli kelimelerin taranması sonrasında oluşturulan bu kategoriler, atasözü ve deyimlerin içeriksel özelliklere göre toplanmasıyla oluşmuştur. Bu yüzden, Türk kültüründe yazmak eylemi ve yazı ile ilgili en çok öne çıkan konuların bu kategorilerde yer alanlar olduğu söylenebilir.

Tüm atasözü ve deyimler ele alındığında; yazmak ve yazmayla ilişkili konularda atasözü sayısının deyim sayısına göre daha az olduğu, var olan atasözlerinin çoğunun da yazının metaforik bir anlamı olan 'alınyazısı' ile ilgili olduğu görülmüştür. Bu noktada gerçek anlamı 'söz ve düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak' olan yazma eylemiyle ilgili atasözü sayısının çok az olduğu dikkati çekmektedir. Yazının gerçek anlamıyla ilgili deyimlerin ise en çok yazmanın işlevleri ve yazma araçları başlıkları altında toplandığı görülmektedir.

Yazının işlevleri ile ilgili ifadeler bakıldığında en çok somutlaştırma işlevi ile ilgili deyimlerin bulunduğu, bu deyimlerde de günlük yaşamı kolaylaştırmaya ve düzenlemeye yönelik eylemlerin yer aldığı görülmüştür. Bu sonuç, Türk kültüründe yazının en çok somutlaştırma işleviyle yer edindiğine işaret etmektedir. Yazının etkileşimsel ve iletişimle ilgili olan mesafe işlevlerinin ise atasözü ve deyimlerde çok az yer aldığı tespit edilmiştir.

Yazının, okuryazarlık ve bilgili olma ile ilişkilendirildiği herhangi bir atasözü yer almamakla birlikte az sayıda deyim olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, yazının biçiminin ve içeriğinin niteliğiyle ilgili herhangi bir atasözü olmadığı görülmektedir. Bu durum, birçok toplumda önem verilen güzel yazma eyleminin Türk kültüründe ve eğitiminde yeterince karşılığı olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Yapılan araştırmada yazma sürecinde kullanılan araçlar olarak; kalem, defter, kağıt, mürekkep ve daktilonun atasözleri ve deyimlerde karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu araçlar yakın yazı tarihinde ortaya çıkan araçlardır. Daha eski dönemlerde kullanılan araçları içeren herhangi bir ifade bulgular arasında yer almamaktadır.

Türkçede yer alan atasözleri ve deyimler incelendiğinde edebi yazı türleri olan destan, masal, methiye, roman ve şiir ile ilgili ifadelerin deyimlerde karşımıza çıktığı, ancak bu konuda herhangi bir atasözü olmadığı görülmektedir. Edebi yazı türlerinin dışında kalan diğer yazılı anlatım türleriyle ilgili ifadeler ise çoğunlukla yazının günlük hayattaki kullanımıyla, işlevleriyle ilgilidir. Ayrıca, TDK sözlüğü verilerine göre Türkçede 'kitap' ile ilgili atasözü bulunmamaktadır. Deyimlere bakıldığında da kitabın bir yazı ürünü olarak ele alındığı deyimlerin sayısının çok az olduğu görülmektedir. Yazma ile yakından ilişkili olan ve kültürün devamlılığı açısından çok önemli olan 'Okumak' kelimesinin de çoğunlukla dua okumak anlamında kullanıldığı görülmüştür.

Genel olarak bakıldığında, yazma eylemi ve yazının gerçek anlamıyla atasözlerimiz ve deyimlerimizde yoğunlukla yer edemediğini söylemek mümkündür. Özellikle, yazının niteliği, edebi yazı türleri ve kitapla ilgili atasözü olmaması, ayrıca yazı ile okuryazarlığı ilişkilendiren atasözü bulunmaması bu sonucu destekler niteliktedir.

Araştırmadan elde edilen tüm bu sonuçlar doğrultusunda, gelecek araştırmalara yönelik aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Araştırmanın veri kaynağı olarak TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü kullanılmıştır. Halkın konuşma dilinin yer aldığı şarkı ve türkülerde ya da yazınsal eserlerde atasözü ve deyimler araştırılarak kültürel analizler gerçekleştirilebilir.
- Araştırmada 'yazı' ve 'yazma' ile ilgili ifadeler incelenmiştir. Yazının tamamlayıcı eylemi olan 'okuma' ile ilgili araştırmalar da göz önünde bulundurularak 'okuryazarlık' konusu bütüncül bir şekilde ele alınabilir.
- 'Yazı' ve 'yazma' ile ilgili atasözleri ve deyimler farklı dillerde araştırılarak kültürler arası karşılaştırma ve analizler gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Akturan, U. ve Baş, T. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Nvivo ile nitel veri analizi, örnekleme, analiz, yorum*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Altaylı, S. (2010). Atasözü ve deyimler arasındaki farklar. *Karadeniz Araştırmaları*, 25, 125-134. Erişim adresi: <http://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423906787.pdf>
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı*. Adapazarı: Sakarya Yayıncılık.
- Barthes, R. (2006). *Yazı üzerine çeşitlemeler-metnin hazzı*. (Çev. Ş. Demirkol). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bayraktar, S. (2018). Toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden sembolik şiddet: Türk atasözleri ve deyimlerinde annelik-babalık cinsiyet rollerinin kültür kodlarına dayalı bir inceleme. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri*, 4(5), 178-194. doi: 10.26677/TR1010.2019.85
- Bekiroğlu, O. (2014). Türkçe atasözlerinde iletişim olgusunun izleri ve sosyo-kültürel çıkarımları. *Millî Folklor*, (103), 80-97. Erişim adresi: <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=103&Sayfa=77>
- Bilgin, N. (2006). *İçerik analizi: teknikler, örnekler alıştırmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Chandler, D. ve Munday, R. (2018). *Medya ve iletişim sözlüğü*. (B. Taşdemir, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Coulmas, F. (1989). *The writing systems of the world*. Oxford: Basil Blackwell.
- Çotuksöken, Y. (2013). *Uygulamalı Türkçe yazılı ve sözlü anlatım*. İstanbul: Papatya Yayınları.
- Donoghue, C. (2007). *Yazının öyküsü* (S. Atılhan, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Dursunoğlu, H. (2006). Türkiye Türkçesinde konuşma dili ile yazı dili arasındaki ilişki. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (30), 1-21. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32971>
- Erdoğan, G. (2015). Türk atasözleri ve deyimlerinde müzik kültürümüz. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 174-182. doi: 10.17719/jisr.20153813633
- Erdoğan, İ. (1999). Eski çağlar ve ilk imparatorluklardaki egemen iletişim biçimleri üzerine bir değerlendirme. *Kültür ve İletişim*, 2 (2), 15-47. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/266392753_Eski_Caglar_ve_Ilk_Imparatorluklardaki_Egemen_Iletisim_Bicimleri_Uzerine_Bir_Degerlendirme
- Esen, S.& Yılmaz, E. (2011). Türk atasözleri ve deyimlerinde girişimcilik olgusu (sosyo-ekonomik açıdan bir bakış). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 249-258. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/55715>
- Faulmann, C. (2015). *Yazı kitabı* (I. Arda, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Gürel, E. (2018). Etkili yazma ilkeleri. N. Başok, (Ed.), *Halkla İlişkiler Yazarlığı* içinde (1-25). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Gürel, E. (2019). Yazı ve grafik tasarım. M. K. Dinçer, (Ed.), *Halkla İlişkilerde Uygulama Teknikleri* içinde (1-27). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Gürel, E. ve Alaçam-Akşit, A. C. (2018). *Türkçede bulunan okuma ile ilgili atasözleri ve deyimler: bir içerik analizi*. G. Taşkiran, E. Geçgin (Ed.) Gender & Cultural Studies (s. 87-100) içinde. Londra: IJOPEC Publication.

- Gürel, E. ve Tat, M. (2012). Bir iletişim edimi olarak dinleme ve Türkçede bulunan dinleme temalı atasözleri ile deyimler üzerine bir içerik analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(23), 276-297. Erişim adresi: https://www.sosyalarastirmalar.com/cilt5/cilt5sayi23_pdf/gurel_emet.pdf
- Gürel, E.ve Nazlı, A. (2019). Türkçede yönetim olgusu: atasözleri ve deyimler üzerine bir içerik analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(62), 1333-1342. doi: 10.17719/jisr.2019.3142
- Gürel, E.ve Özşenler, S. D. (2020). Dedikodu olgusu: atasözleri ve deyimler üzerine bir içerik analizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 975-992. doi: 10.46928/iticusbe.767958
- Gürel, E.ve Tat, M. (2019). Türkçede beden olgusu: atasözleri ve deyimler üzerine bir içerik analizi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (32), 235-256. doi: 10.31123/akil.620824
- Güvenç, B. (2013). *Kültürün ABC'si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Johanson, L. (2002). Türk yazı dillerinin ve yazı sistemlerinin geçerliliğine dair. *Türkbilig*, (4), 71-79. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/45321/566579>
- Kalaycı Kırlioğlu, H. İ., Akarçay, D.ve Kırlioğlu, M. (2016). Atasözleri ve deyimlerde kadına yönelik şiddetin izleri: niteliksel bir çalışma. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 100-122. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tusbd/issue/39952/474772>
- Kantemir, E. (1995). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kaplan, M. (1983). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karakuş Umar, E. (2019). Türk atasözleri ve deyimlerinde kadın. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD), Proceedings ICES-2019*, 109-121. doi: 10.21733/ibad.581418
- Kaya, A. (Ed.) (2010), *Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Okray, Z. (2015). Türk atasözleri ve deyimlerinde kadın imgesi. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 93-102. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/euljss/issue/6287/84358>
- Ong, W. (2012). *Sözlü ve yazılı kültür*. İstanbul: Metis Yayıncılık
- Özbay, M. (2005). Bilim ve kültür aktarıcısı olarak yazı. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, 1(2), 67-74.
- Özdemir, E. (2007). *Yazınsal türler* (6. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özkan, M. (2014). Türkçenin Anadolu'da yazı dili olarak gelişmesi. *Türkiyat Mecmuası*, 24(2), 53-73. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkiyat/issue/16672/329865>
- Sarıtaş, S. (2012). Türk kültüründe yüzle ilgili deyim ve atasözleri üzerine bir çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28), 175-181.
- Şirin, H. (2004). Türkçede Yaz- 'yazı yazmak' fiili üzerine. *Türk Dili*, LXXXVII(634), 563-571. Erişim adresi: <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/75>
- Tan, E. T. (2003). Fonetik alfabenin bulunuşundan matbaanın icadına kadar olan süreçte elyazısı (cursives) gelişimi ve çağdaş tipografiye katkıları. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (8), 305-313. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunikkefd/issue/2767/36978>
- Tanrıkulu, T. (2011). Türk atasözlerinde gerçeklik terapisi. *Millî Folklor*, (90), 54-60. Erişim adresi: <https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=90&Sayfa=83>

- Türk Dil Kurumu (2019). Atasözleri ve deyimler sözlüğü. Erişim adresi: <http://www.tdk.gov.tr>
- Türk Dil Kurumu (2019). Büyük Türkçe Sözlük. Erişim adresi: <http://www.tdk.gov.tr>
- Uçan, H. (2012). Yazı'nın niteliği ve yazı mekânlarının işlevi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 35-52. Erişim adresi: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=59f3fd56-5125-4af9-8543-b098614d04ab%40sessionmgr4008>
- User, H. Ş. (2006). *Başlangıcından günümüze Türk yazı sistemleri*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Yıldız, A. (2007). Geçmişten günümüze okuryazarlık araştırmaları. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 5(18), 44-61. Erişim adresi: https://www.academia.edu/9010952/Geçmişten_Günümüze_Okuryazarlık_Araştırmaları
- Yurtbaşı, M. (2012). *Sınıflandırılmış atasözleri sözlüğü*. İstanbul: Excellence Publishing.

Extended Abstract

Purpose

Writing is one of the most significant technological inventions of humanity and a milestone in the history of civilization. The transition from oral culture to writing led to changes in social structure and started the era of textuality. Proverbs and idioms, which are the most important language elements bearing the characteristics of culture, are thought to be a suitable field for researching social values related to writing. Proverbs and idioms that come from past to present, reinforced with experience, are important indicators of understanding how a certain subject is approached in Turkish culture and how much importance is attached to it. The aim of this study is to analyse Turkish proverbs and idioms relating to writing, which is a human production, a communication acquisition, and an ability. With this research, it is intended to make inferences about the relationship between Turkish culture and writing.

Design and Methodology

The conceptual framework of the study includes the birth and development of writing, the status and importance of writing, the act of writing in Turkish, and the functions of writing and written communication.

The data source of this study, which is carried out with a qualitative research approach, consists of the proverbs and idioms in the Proverbs and Idioms Dictionary prepared by the Turkish Language Association (TDK) which is accessible online at www.tdk.gov.tr. With its studies on the Turkish language since 1932, TDK offers the richest, up-to-date and reliable resources on the Turkish language and its elements. With these qualities, it is thought that it will represent the proverbs and idioms of Turkish culture in a comprehensive way.

During the collection of research data, four themes were focused on: "writing process", "writing tools", "types of writing" and "written publications". Within the framework of these themes, it has been determined which words will be searched in The Proverbs and Idioms Dictionary. Regarding the four themes, the words of 'writing', 'writer', 'writing', 'letter', 'dot', 'comma', 'elif', 'lam' and 'cim', 'pen', 'notebook', 'ink', 'ink dip', 'inkwell', 'poem', 'fairy tale', 'novel', 'story', 'epic', 'gazel', 'letter', 'book', 'magazine', 'newspaper' were searched in the online TDK Proverbs and Idioms Dictionary. All proverbs and idioms obtained as a result of the screening carried out in July 2019 were collected under categories within a system using the literature and content analysis. This

analysis involves characterizing and comparing documents. In the content analysis process, it is aimed to make an interpretation based on the observed and depicted elements in the analyzed content.

Findings

When all the proverbs and idioms are determined; it has been observed that the number of the proverbs on act of writing is less than the number of the idioms, and most of the existing proverbs are related to the "destiny" which is a metaphorical meaning of writing. It is seen that the idioms related to the real meaning of the writing are mostly gathered under the headings of writing functions and writing tools.

When the expressions related to the functions of writing are examined, it is seen that there is mostly the concretization function of the idioms related to writing. These idioms also include actions to facilitate and organize daily life. It has been determined that the distance functions of writing, which are related to interactivity and communication, are rarely included in proverbs and idioms.

Although there is no proverb that the writing is associated with literacy and being knowledgeable, it has been observed that there are few idioms. Similarly, no proverb has been identified regarding the nature of the form and content of writing.

As the tools used in the writing process in the research; It is seen that pen, notebook, paper, ink and typewriter appear in the proverbs and idioms. Any proverb or statement about the tools used in earlier periods is not included in the research findings.

In the research findings, it is seen that literary writing genres and expressions about books appear in the idioms, but there are no proverbs on this subject. The expressions related to other types of written expression other than literary writing genres are mostly related to the use of writing in daily life. In addition, it is seen that the number of the idioms in which books are treated as a product of writing is very low.

In general, it is possible to say that the act of writing and writing do not take a place in our proverbs and idioms in the true sense. Especially, the quality of the writing, the genres of literary writing and the absence of proverbs about books, and the absence of proverbs relating writing to literacy support this result.

Research Limitations

The research data is limited to the proverbs and idioms in the TDK Proverbs and Idioms Dictionary. The expressions that were used in the past or today but were not included in this dictionary were excluded from the scope of the research due to the limited access possibilities

Implications (Theoretical, Practical and Social)

In line with all these results obtained from the research, the following suggestions for future research are presented:

- TDK Proverbs and Idioms Dictionary was used as the data source of the research. Cultural analyzes can be carried out by researching the proverbs and idioms in songs and folk songs in which the spoken language of the people is included or in literary works.
- In the research, expressions about "act of writing" and "writing" were examined. 'Literacy' issue can be addressed in a holistic manner, taking into account the researches on 'reading' which is the complementary action of writing.
- The proverbs and idioms related to "act of writing" and "writing" can be researched in different languages and comparisons and analyzes between cultures can be performed.

Originality/Value:

In the study, the proverbs and idioms were collected in certain categories according to their content, after the words related to the writing were scanned. These categories and the meanings of the expressions in them carry important clues about the place and importance of writing in Turkish culture. Researching the place of writing, which is very important for cultural development, in Turkish culture through the proverbs and idioms will contribute to the field both in terms of method and content.

Araştırmacı Katkısı: Emet GÜREL (%50), Aslı Ceren ALAÇAM AKŞİT (%50).